

Cezaevinde Bulunan Mahkûmların İlk Yardım Bilgi Düzeyleri

First Aid Knowledge Levels of Prison Inmates

Sümbüle KÖKSOY,¹ Emine ÖNCÜ,² Şenay ŞERMET,¹ Mehmet Ali SUNGUR³

¹Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik Bölümü, Mersin;

²İMKB Mersin Anadolu Sağlık Meslek Lisesi, Mersin;

³Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyoistatistik Anabilim Dalı, Mersin

ÖZET

Amaç

Bu çalışma mahkûmların ilk yardım bilgi düzeylerini değerlendirmek amacı ile yapıldı.

Gereç ve Yöntem

Çalışma grubunu Mersin E tipi kapalı cezaevinde bulunan 482 mahkûm oluşturdu. Mahkûmların ilk yardım bilgi düzeyleri anket formu ile değerlendirildi.

Bulgular

Araştırmaya katılan toplam 482 mahkûmun yaş ortalaması 31.4'tür (yaş aralığı: 18-67). Mahkûmların cezaevinde karşılaştıkları olayların %17.9'unu bayılma, %13.4'ünü kırık/çıkık/burkulmalar, %12.5'ini ise kesiler oluşturmaktadır. Anketteki ilkyardımla ilgili sorulara verilen doğru cevap ortalaması 42.42±16.44 olarak bulundu. Mahkûmların yaklaşık yarısının ilk yardım ile ilgili bilgi düzeyinin düşük olduğu gözlemlendi.

Sonuç

Mahkûmların ilkyardım bilgi düzeyleri düşük olarak bulunmuştur. Bu durum hapisanede kalan bireylere ilkyardım eğitimi verilmesi ile düzeltilebilir.

Anahtar sözcükler: Cezaevi; ilkyardım; kazalar; mahkum.

SUMMARY

Objectives

The aim of this study was to determine the first aid knowledge levels of prisoners.

Methods

The study group consisted of 482 prisoners incarcerated in the Mersin E Type Prison. The first aid knowledge levels of prisoners were evaluated using a questionnaire.

Results

A total of 482 prisoners were surveyed (age range: 18-67 years, median age: 31.4 years). Presentations were secondary to syncope (17.9%), fractures/dislocation/sprains (13.4%) and lacerations (12.5%). The average number of correct answers on the questionnaire was 42.42±16.44. Of the prisoners, approximately 50% failed the test.

Conclusions

The level of first aid knowledge among the prisoners was low. First aid knowledge can be improved by providing first aid training to prison inmates.

Key words: Prison; first aid; accident; prisoners.

Geliş tarihi (Submitted): 17.12.2011 **Kabul tarihi** (Accepted): 26.03.2012

İletişim (Correspondence): Hemş., Sümbüle Köksoy. Mersin Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu, Hemşirelik Bölümü, Çiftlikköy, Mersin, Türkiye

e-posta (e-mail): sumbulekoksoy@gmail.com

Giriş

İlk yardım, sağlık görevlileri gelene kadar, zaman kaybedilmeden ilk yardıma ihtiyacı olan kişiye yapılan ve hayatta kalmasını sağlayan ilaçsız uygulamalar olarak tanımlanabilir. İlk yardım bilgisi, önce bireyin kendisini sonra da bireyin çevresine yapacağı hayatsal yardım olanağını kazandırmalıdır.^[1,2] Yaşamımızın çeşitli dönemlerinde bulunduğumuz her ortamda kaza ve hastalıklarla karşılaşmamız kaçınılmazdır. Ev, iş ya da trafik kazaları ve doğal afetler nedeni ile çok sayıda insan yaşamını kaybetmekte ya da sakat kalmaktadır. Bu gibi durumlarla karşılaştığımızda, olay yerinde her zaman bir sağlık görevlisi olmayacağı için müdahalede bulunan kişilerin kendilerine ya da başkalarına yapacakları ilk yardım, yaşamın sürdürülmesinde, sakatlanmanın önlenmesinde ve iyileşme sürecinde önemli rol oynar.^[1,2]

Cezaevlerindeki mahkûmların sayıları genel olarak toplumlarda düşük olmasına rağmen sayıları giderek artmaktadır. Mahkûmların çevresi ve kişisel özellikleri dışında risk faktörlerinin çoğu genel popülasyona benzerdir. Uluslararası literatürde mahkûmiyetle ilgili başlıca konular arasında psikiyatrik hastalıklar, alkol ve ilaç kullanımı, öfke ve şiddet gelmektedir.^[3] Kaza ve yaralanmalarla karşılaşma olasılığını arttıran bu durumlara ek olarak mahkûmların sağlık durumları, dışarıdaki kişilerden daha kötüdür ve kendine zarar verme, intihar girişimleri de daha fazladır.^[4] Özellikle 5000 kapasitenin altında olan cezaevlerinde mesai saatlerinden sonra sağlık personeli nöbete kalmamaktadır.^[5] Koşullarda kaza ya da sağlık sorunu olduğunda 112 acil ambulans servisi bireye ulaşana kadar geçen zamanda ilk müdahalenin koşu altında bulunan diğer mahkûmlar tarafından yapılması gereği kaçınılmazdır. Bu nedenle cezaevinde kalan mahkûmların ilk yardım konusunda bilgi sahibi olmaları ve bu konuda eğitilmeleri önemlidir.

Bu çalışmada, mahkûmların temel ilk yardım uygulamaları konusundaki bilgi düzeylerini ölçmek ve bu konudaki deneyimlerini paylaşmak amaçlandı.

Gereç ve Yöntem

Bu çalışma Mersin E tipi kapalı cezaevinde adalet bakanlığından gerekli izinler ve etik kurul onayı alındıktan sonra Nisan-Haziran 2011 tarihlerinde gerçekleştirildi.

Araştırmanın evrenini Mersin E tipi kapalı cezaevinde 1-30 Haziran tarihlerinde bulunan ve okuma yazma bilen hükümlü ve tutuklular oluşturdu. Cezaevi kayıtlarından 1600 erkek hükümlü ve tutuklu olduğu saptandı. Bu doğrultuda cezaevi kuralları gereği görüşmeye izin verilenler arasından okuma-yazma bilip ankete katılmayı kabul edenler, cezaevi görevlileri tarafından her koşuştan rastgele şekilde seçilerek görüşme odasına alındı ve gerekli minimum sayıya ulaşana kadar bu hükümlü ve tutuklulara anket uygulandı.

Araştırmacılar tarafından literatüre uygun olarak hazırlanan toplam 23 sorudan oluşan anket formundaki ilk 9 soru sosyo-demografik özellikler, ilk yardım gerektiren durumlar ile karşılaşma deneyimlerini, son 14 soru ise ilk yardım hakkındaki bilgi düzeylerini değerlendirmeyi amaçladı. Katılımcılara sözel olarak araştırmanın amacı açıklandıktan sonra araştırmaya katılmak isteyenlerin yazılı onamaları alınıp, yüz yüze görüşme tekniği ile veriler toplandı.

Verilerin istatistiksel analizinde "SPSS for Windows 11.5" paket programı kullanıldı. Mahkûmların her bir soruya verdiği doğru yanıt sayıları hesaplanarak yüzde cinsinden her bir mahkûm için başarı puanı elde edildi. Başarı puanları bakımından grupların karşılaştırılmasında Independent Samples t-test ve One-Way ANOVA testleri kullanıldı. Kategorik değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla ki-kare testinden yararlanıldı, $p < 0.05$ ise sonuçlar anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Cezaevindeki toplam 1600 mahkûmdan cezaevi kuralları gereği görüşmeye izin verilenler arasından okuma-yazma bilip ankete katılmayı kabul eden hepsi erkek olan toplam 482 mahkûmun (%30.1) yaş ortalaması 31.43 ± 10.48 'di (yaş aralığı: 18-67). Mahkûmların %32.1'i ilkökul, %31,5'i ortaokul ve sadece %3.8'i yüksek okul/üniversite mezunuydu. Araştırmaya katılan mahkûmların %34.7'si topluma karşı (uyuşturucu kullanımı ve satışı), %29.2'si ise mala karşı (hırsızlık vs) işlenen suçtan dolayı hapis hanesinde bulunmaktaydı. Araştırmaya katılan mahkûmların %23.4'si cezaevinde buldukları son altı ayda ilk yardım gerektiren bir durumla karşılaştıklarını, bu olayların %34.8'nin 13:00-19:00 saatleri arasında, %32.1'nin ise 20:00-24:00 saatleri arasında meydana geldiğini ve ilk müdahalenin %58'nin mahkûmlar tarafından yapıldığını belirtmişlerdir (Tablo 1). Mahkûmların cezaevinde karşılaştıkları olayların %17.9'unu bayılma, %13.4'ünü kırık/çıkık/burkulmalar, %12.5'ini ise kesiler oluşturmaktadır (Tablo 2). En sık karşılaşılan durumlar bunlar olmasına rağmen mahkûmların sadece %26.6'sı bayılan kişiye verilecek doğru pozisyonu, %57.3'ü kırıklarda, %37.6'sı burkulmalarda ilk müdahaleyi doğru bilmişlerdir ve mahkûmların %89.7'si ilk yardım gerektiren bir duruma karşılaştıkları halinde müdahale edeceklerini belirtmiştir. Araştırmaya katılan mahkûmların %89.7'si ilk yardım gerektiren bir durumla karşılaşırsa müdahale edeceğini belirtmiştir (Tablo 1).

Anketteki ilk yardım ile ilgili sorulara verilen doğru cevap ortalaması 42.42 ± 16.44 olarak bulunmuştur. On dört bilgi sorusunun hepsine doğru cevap veren çıkmazken, 13 soruya doğru cevap veren 1 kişi, hiçbir soruya doğru cevap veremeyen 2 kişidir. On üç doğru cevap üzerinden değerlendirildiğinde altı soruya doğru cevap verenlerin %18.5, beş soruya doğru cevap verenlerin %16.8 ve yedi soruya doğru cevap

Tablo 1. Mahkumların sosyodemografik özellikleri (işlenen suçlar, ilk yardım gerektiren durumlarla karşılaşma ve müdahale durumları)

	Sayı	Yüzde
Öğrenim durumu (n=445)		
Okur-yazar	29	6.5
İlkokul	143	32.1
Ortaokul	140	31.5
Lise	116	26.1
Yüksek okul / Üniversite	17	3.8
İşlenen suçlar (n=455)		
Cana karşı işlenen suçlar (adam öldürme, yaralama vs)	95	20.9
Topluma karşı işlenen suçlar (uyuşturucu)	158	34.7
Mala karşı işlenen suçlar (hırsızlık, gasp, vs)	133	29.2
Diğer	69	15.2
Son 6 ayda ilk yardım gerektiren durumla karşılaşma durumu (n=482)		
Karşılaşmış	113	23.4
Karşılaşmamış	369	76.6
İlk yardım gerektiren durumun oluş zamanı (n=112)		
08-12 saatleri arası	26	23.2
20-24 arası	36	32.1
13-19 arası	39	34.8
01-07 arası	11	9.8
İlk yardım gerektiren duruma ilk kim müdahale eden (n=112)		
Cezaevi doktoru	15	13.4
Cezaevi hemşiresi / Sağlık memuru	8	7.1
İnfaz koruma memuru	13	11.6
Diğer mahkûmlar	65	58.0
112 ambulansı	11	9.8
İlk yardım gerektiren duruma müdahale etme durumu (n=478)		
Müdahale ederim	429	89.7
Müdahale etmem	49	10.3

verenlerin ise %14.7 olduğu ve toplamın %50'sini oluşturdukları görülmüştür.

Araştırmaya katılan mahkumların %84'ü elektrik çarpan birini ortamdan nasıl uzaklaştıracağına doğru cevap verirken, sadece %11.4'ü solunum yolunda yabancı cisim aspirasyonuna müdahaleye doğru cevap vermiştir (Tablo 3).

Eğitim durumuna göre başarı puanları bakımından gruplar arasında bir farklılık vardır ($p=0.001$). Eğitim düzeyi arttıkça başarı puanları da paralel olarak artış göstermektedir. Post-hoc test sonucuna göre bu farklılık yüksek okul grubundan kaynaklanmakta, bu grup lise grubuna benzemekle birlikte diğer tüm gruplardan istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (Tablo 4).

Yaş ile başarı arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki söz konusudur ($p=0.029$).

Tutukluluk nedeni ile ilk yardım gerektiren bir duruma müdahale etmesi arasında anlamlı bir ilişki yoktur ($p=0.153$). Tutukluluk nedenine göre başarı puanları bakımından gruplar arasında bir farklılık yoktur ($p=0.519$).

Tartışma

İlk yardım bilgi düzeyi ile ilgili çalışmalar, temsil ettikleri popülasyonun ilk yardımla ilgili eğitim ihtiyaçlarını belirlemele-ri açısından önem taşımaktadır. Türkçe literatürde ilk yardım bilgi düzeyi konusunda öğrenciler, eczacılar, yardımcı sağlık

personeli, taksi şoförleri, polisler gibi değişik gruplarda yapılmış çalışmalar bulunmaktadır.^[6-9] Bu çalışmada cezaevinde yaşayan mahkumların seçilme nedeni koşu gibi toplu yaşam ortamlarından olması ve belirli saatlerden sonra sağ-

lık personeline sadece acil durumlarda ulaşılabilir olmasıdır. Özellikle mahkumların eğitim düzeylerinin düşük olması da dikkate alındığında ilkyardım bilgisinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Tablo 2. Karşılaşılan ilk yardım gerektiren durumların dağılımı

Karşılaşılan ilk yardım gerektiren durum (n=112)	Sayı	Yüzde
Kesi	14	12.5
Bayılma	20	17.9
Epilepsi nöbeti	8	7.1
Sinir krizi	9	8.0
Göğüs ağrısı / Kalp krizi	11	9.8
İntihar girişimi	7	6.3
TA problemi	6	5.4
Kırık /çıkık/burkulma	15	13.4
Hipoglisemi	1	.9
Alerjik reaksiyon	2	1.8
Düşme	7	6.3
Solunum sıkıntısı / Astım	5	4.5
Vücutun herhangi bir bölgesinde şiddetli ağrı	4	3.6
Yanık	1	.9
Yüksek ateş	2	1.8

Tablo 3. İlk yardım bilgisi ile ilgili sorulan sorular ve verilen cevaplar

İlk yardım soruları (n=482)	Doğru cevap	
	Sayı	Yüzde
Solunum varlığını değerlendirme	269	55.8
Solunum yolunu tam tıkayan yabancı cisim aspirasyonuna müdahale	55	11.4
Kalbin durduğunu anlama	360	74.7
Kalbi durmuş birine ilk müdahale	390	80.9
Elektrik çarpan birine ilk müdahale	405	84
Arter kanamasını ayırt etme	228	47.3
Burun kanamasına ilk müdahale	73	15.1
Hipoglisemiye ilk müdahale	128	26.6
Göğüs ağrısında verilecek doğru pozisyon	75	15.6
Epilepsi nöbeti geçiren birine ilk müdahale	67	13.9
Kırıklarda ilk müdahale	276	57.3
Küçük yanıklarda ilk müdahale	228	47.3
Bayılan bir kişiye verilecek pozisyon	128	26.6
Burkulmalarda ilk müdahale	181	37.6

Mahkumların cezaevinde son altı ayda ilk yardım gerektiren durumla karşılaştıkları saat ve müdahale eden kişiler incelendiğinde; olayların %32.1'nin 20:00-24:00 saatlerinde gerçekleştiği ve ilk müdahalenin %58'nin koşullarda bulunan mahkumlar tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Bu durum mahkumların ilk yardım konusunda bilgili olmalarının gerektiğini düşündürmüştür.

Mahkumların cezaevinde karşılaştıkları olayların %17.9'unu bayılma, %13.4'ünü kırık/çıkık/burkulmalar oluşturmaktadır. En sık karşılaşılan durumlar bunlar olmasına rağmen mahkumların küçük bir kısmı bu gibi durumlarda yapılacak ilk müdahaleleri doğru olarak bilmmiştir. İlk yardım müdahalelerinin yanlış yapılması kişinin zor iyileşmesine, sakat kalmasına ve hatta ölümüne bile sebep olabilmektedir. Bu durumda temel ilkyardım eğitiminin gerekli olduğunun bir göstergesidir.

Araştırmaya katılan mahkûmların ilk yardım bilgi düzeylerinin düşük bulunmasının sebebi eğitim seviyesinin düşük olmasından kaynaklanabilir. Bu verilere dayanarak cezaevlerinde bulunan mahkumlara ilk yardım eğitiminin verilmesinin gerekli olduğu sonucuna varılabilir. Çok kalabalık olan cezaevlerinde bütün mahkumlara ilkyardım eğitimi vermek olanaklı ve pratik olmayabilir. Bu yüzden her koşuştan belirlenen kişilere bu eğitimler verilerek kazazedeye zamanında ve doğru müdahale şansını artırmak mümkün olabilir. Olay anında ilk müdahalede bulunan bir diğer grup infaz koruma memurlarıdır. Bu nedenle bu grubun da ilk yardım konusundaki bilgi ve becerileri belli aralıklarla yapılan eğitimlerle güncellenmelidir.

Sonuç

Mahkûmların ilkyardım bilgi düzeyi düşük bulunmasına rağmen, başlarına gelen acil olayların büyük çoğunluğuna yine

Tablo 4. Eğitim düzeyi ile ilk yardım bilgi düzeyi arasındaki ilişki

Eğitim durumu	İlk yardım bilgi düzeyi	
Okur-yazar	39.16±15.92	p=0.001
İlkokul	39.41±15.78	
Ortaokul	41.27±15.96	
Lise	46.79±16.46	
Yüksek okul / Üniversite	53.78±17.87	

kendilerinin müdahale ediyor olması cezaevi gibi toplu yaşanan yerlerde yaşamak zorunda kalan bireylere ilkyardım eğitimi verilmesi gerekliliğini düşündürmüştür. Ayrıca cezaevinde ani gelişen olaylara infaz koruma memurlarının da müdahale ediyor olmasından dolayı bu grubun da bilgi düzeyinin değerlendirilmesi ve gerekli eğitimlerin verilmesi önerilebilir.

Çıkar Çatışması

Yazar(lar) çıkar çatışması olmadığını bildirmiş(lerdir)tir.

Kaynaklar

1. Çakırcalı E. Hasta bakımı ve tedavisinde temel ilke ve uygulamalar. 3. baskı. İzmir: Güven Nobel Tıp Kitapevi; 2000.
2. Bölükbaş N, Kahraman AN, Karaman Y, Kalaycı G. Ordu ili kız meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü son sınıf öğrencilerinin çocuklara yönelik ilk yardım uygulamaları ile ilgili bilgi düzeyleri. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2007;10:52-9.
3. Leese M, Thomas S, Snow L. An ecological study of factors associated with rates of self-inflicted death in prisons in England and Wales. Int J Law Psychiatry 2006;29:355-60.
4. Women's health in prison correcting gender inequity in prison health WHO, 2009. (<http://www.euro.who.int/pubrequest>).
5. Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı Arasında Ceza İnfaz Kurumlarındaki Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol (<http://www.cte.adalet.gov.tr/mevzuat/protokol/ekler.pdf>, Erişim: 15.07.2011)
6. Bölükbaş N, Kahraman AN, Karaman Y, Kalaycı. Ordu ili kız meslek lisesi çocuk gelişimi bölümü son sınıf öğrencilerinin çocuklara yönelik ilk yardım uygulamaları ile ilgili bilgi düzeyleri. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2007;10:52-9.
7. Şenoğlu V, Çetinkaya F, Yıldırım C. Otobüs ve kamyon şoförlerinin ilk yardım konusundaki bilgi tutum ve davranışları. Ulus Travma Acil Cerrahi Derg 1999;5:19-23.
8. Erkan M, Göz F. Öğretmenlerin ilk yardım konusundaki bilgi düzeylerinin belirlenmesi. Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi 2006;9:63-8.
9. Altıntop L, Dündar C, Güven H, Doğanay Z, Topbaş M. Samsun il merkezinde görev yapan trafik polislerinin ilk yardım eğitimi öncesi ve sonrası bilgi düzeyleri. Ulus Travma Acil Cerrahi Derg 2000;6:53-6.